

UDENRIGSMINISTERIET
Danida

UDMØNTNINGSNOTE FOR “FÆLLES OM VERDEN”
KLIMATILPASNING, NATUR OG MILJØ

Udenrigsministeriet

August 2022

Denne note er én af 11 noter udarbejdet af udenrigsministeriet for at sikre udmøntningen af “Fælles om Verden”:

1. Bekæmpelse af fattigdom og ulighed
2. Energiomstilling og emissionsreduktioner i udviklingslandene
- 3. Klimatilpasning, natur og miljø**
4. Migration og retfærdigt og humant asylsystem (ROHA)
5. Fredsopbygning og stabilisering
6. Jobskabelse og bæredygtig vækst
7. Menneskerettigheder og demokrati
8. Dansk støtte til civilsamfundet
9. Danmark som humanitær aktør
10. Sociale sektorer og sociale sikkerhedsnet
11. Humanitarian, Development, Peace nexus (HDP)
12. Landbrug og fødevarer systemer – den grønne omstilling og fødevarerforsyningssikkerhed

Udmøntningsnote for “Fælles om Verden”

Klimatilpasning, natur og miljø

1. Formål med noten

Denne note skal give konkret retning til at sikre udmøntningen af Danmarks udviklingspolitiske strategi “Fælles om Verden”, regeringens udviklingspolitiske prioriteter 2021-2025 og fireårs planerne. De to overordnede formål med noten er:

- **At skabe sammenhæng** mellem “Strategi, politik, plan og budget” som fælles referenceramme for udmøntningen af “Fælles om Verden” og dens målsætninger.
- **At sætte rammerne** for prioritering, tilvalg og fravalg gennem *Doing Development Differently*-principperne om en holistisk og adaptiv tilgang.

Målgruppen er først og fremmest ansatte i Udenrigsministeriet med ansvar for udmøntning af ovennævnte. Derudover kan den informere eksterne samarbejdspartnere. Noten offentliggøres på [Aid Management Guidelines](#) som et internt guidance-dokument.

Noten opridser målsætninger, giver et tematisk og geografisk fokus for de danskstøttede indsatser, samt beskriver og analyserer den danske tilgang. Hertil indgår en indikativ oversigt over hovedbevillinger og samarbejdspartnere, som dog vil være dynamisk. Der lægges vægt på resultater og opfyldelse af de vedtagne målsætninger, men også på læring og tilpasning undervejs. Noten indikerer en overordnet retning, som er yderligere konkretiseret i andre værktøjer, såsom kontekstanalyser og guidance-noter.

Først og fremmest skal noten bruges som referencedokument ved forberedelse af indsatser, programmering og kvalitetssikring (herunder i programkomitemøder og Udviklingspolitisk Råd) samt i monitoreringen (fx i *appraisals* og *reviews*). Dernæst kan den i nogen udstrækning underbygge dialog med partnere og arbejdet med internationale normer og standarder inden for indsatser med fokus på jobskabelse og bæredygtig vækst. Noten vil som udgangspunkt være gældende lige så længe som den udviklingspolitiske strategi, men vil blive opdateret efter behov, efterhånden som ny viden og nye prioriteter opstår. De politiske prioriteter i finansloven vil til enhver tid stå over denne note. Noten står ikke alene, men skal læses sammen med de andre tematiske udmøntningsnoter.

2. Indledning

De globale klimaforandringer medfører allerede hyppigere ekstreme vejrbegebenheder, såsom hedeølger, storme, tørker, ekstremregn og oversvømmelser, samt mere langsigtede forandringer, såsom havvandsstigninger, ændrede dyrkningsbetingelser og spredning af tropiske sygdomme. Selv hvis verdens lande lever op til Parisaftalens målsætning om at holde klodens temperaturstigning under 1,5 grader Celsius, vil der være et enormt behov for tilpasning til klimaforandringer. Samtidig er der en biodiversitetskrise, der spiller negativt sammen med klimakrisen, og en overudnyttelse af naturen, der øger risici for zoonoser (sygdomssmitte fra dyr til mennesker). Fattige og marginaliserede grupper i de mindst udviklede

lande rammes hårdest af klimaforandringer og naturforringelser. De er ikke rustet til at stå imod – slet ikke i skrøbelige og sårbare lande. Derfor har Danmarks udviklingspolitiske strategi “Fælles om Verden” en klar og markant målsætning om at styrke indsatsen for klimatilpasning og modstandsdygtighed.

3. Definitioner og målsætninger

Definitioner

Klimatilpasning går ud på at forebygge og begrænse konsekvenserne af aktuelle såvel som forventede klimaforandringer. Et begreb i tæt tilknytning til klimatilpasning er modstandsdygtighed. I denne kontekst er det kapaciteten hos mennesker eller naturlige systemer til at tilpasse eller transformere som reaktion på risici, der skabes eller forværres af klimaforandringer. Modstandsdygtigheden øges bl.a. ved effektiv og bæredygtig ressourceforvaltning og bekæmpelse af forurening og naturødelæggelser. Integration (*mainstreaming*) af klima refererer til indarbejdelse af klimaformål i strategier, programmer og projekter, men hvor klimatilpasning ikke er det primære formål.

Miljø relaterer sig til kvaliteten af luft, vand og jord, og dækker over bæredygtig produktion og forbrug, affaldshåndtering og kemikalier samt påvirkningen af naturens økosystemer, men altid med mennesker som den afgørende faktor.

Natur er fysiske økosystemer, levesteder og arter (og dermed biodiversitet). Emnet omfatter forvaltning, beskyttelse og genopretning af økosystemer.

Biodiversitet er mangfoldigheden af levende organismer i alle miljøer, både på land og i vand, samt de økologiske samspil (økosystemer), som organismerne indgår i.

Naturbaserede løsninger handler om at beskytte, genoprette og bruge naturen på en bæredygtig måde til at løse udviklingsudfordringer som klimaforandringer, biodiversitetstab, fødevarerikkerhed, undgå zoonoser, fattigdom og manglende adgang til rent vand. Naturbaserede løsninger omfatter bevarelse og genopretning af vigtige økosystemer, såsom skove, floder, vådområder og kystnære områder, samt fremme af en fødevarerproduktion og værdikæder, som er bæredygtige og styrker biodiversiteten. Klimakrisen og biodiversitetskrisen er tæt forbundne, og det samme er løsningerne på begge.

Målsætninger i udviklingsstrategien

- Styrke indsatsen for klimatilpasning, natur og miljø og modstandsdygtighed i de fattigste og sårbare lande.
- Øge mobilisering af finansiering og fremme grønne danske løsninger inden for klima, natur og miljø.
- Klima og den grønne dagsorden indgår som central prioritet i alle landestrategier, relevante organisationsstrategier og som et tværgående hensyn i danske indsatser.

Målsætninger i regeringens langsigtede strategi for global klimainsats

- Regeringen ønsker at bruge sin position som grønt foregangsland til internationalt at inspirere og drive tilpasnings- og modstandsdygtighedsinitiativer i klimakampen via både udviklingssamarbejdet og eksportfremmeindsatsen.
- Regeringen ønsker et langt mere klimaambitiøst dansk udviklingssamarbejde med skærpet fokus på tilpasning og bæredygtig udvikling i de fattigste og mest skrøbelige udviklingslande, hvor flere skal have adgang til ren energi og rent vand.
- Regeringen vil arbejde for, at de danske løsninger for forebyggelse og klimatilpasning bredes ud i verden gennem eksportfremmeindsatsen.
- Danmarks klimadiplomatiske indsats vil bygge på vores rolle som forkæmper for demokrati og menneskerettigheder. Samtidig vil vi fremme folkeligt engagement og demokratisk ansvar som drivkræfter for klimahandling, særligt med unge.

Målsætninger fra reformen af udviklingsbistanden og 4-årsplanen

- Jf. reformen skal mindst 30 procent af bistanden til udviklingslandene i 2023 være grøn, herunder:
  - Mindst 25 procent skal gå til klimaindsatser.
  - Mindst 5 procent skal gå til miljø og biodiversitet.
  - Mindst 60 procent af klimabistanden skal gå til klimatilpasning i de fattigste og mest udsatte lande.
  - Mindst 80 procent af privatsektor- og erhvervsinstrumenterne skal være grønne.
- I den opdaterede udgave af ministerens 4-årsplan fremgår grønne målsætninger, herunder:
  - 5,8 mio. flere afrikanere har fået adgang til rent vand med dansk lederskab og innovativ finansiering.

4. Afgrænsning

Fokus på de skrøbelige, fattigste og mest sårbare lande, særligt i Afrika. Skrøbelige og fattige lande i fx Afrika har de færreste ressourcer, de svageste institutioner og laveste kapacitet og modstandsdygtighed til at tilpasse sig klimaforandringer og nedbrydningen af naturen, der ødelægger deres eksistensgrundlag. Store dele af befolkningen er her dybt afhængige af naturen og sunde økosystemer, idet de ernærer sig ved forskellige former for landbrug eller skovbrug, ofte i regioner berørte af klimaforandringer. De oplever desuden oftest væsentlige finansielle og teknologiske barrierer for at kunne gennemføre en succesfuld klimatilpasning. Det er også hér, hvor modstandsdygtigheden er svagest, at klimaforandringer kan have de største konsekvenser for fx politisk stabilitet, fordrivelse og migration. Danmark vil derfor fokusere indsatsen inden for klimatilpasning samt miljø- og naturforvaltning på de lande, særligt i Afrika, som har størst brug for støtte til at håndtere konsekvenserne af klimaforandringerne, ineffektiv og ikke-bæredygtig ressourceforvaltning, naturødelæggelse samt voksende fødevarerussikkerhed. Det geografiske fokus skyldes ligeledes, at Danmarks udvidede bilaterale partnerskaber er koncentreret i Afrika. Det matcher desuden den organisatoriske tilpasning vedtaget på baggrund af en politisk budgetanalyse, der prioriterer bl.a. skrøbelighed, konflikt og irregulær migration, herunder en forstærkning af miljøsamarbejdet forvaltet af ambassaderne i hhv. Ouagadougou og Nairobi.

Stærkere strategisk fokus. Klimatilpasning og forbedret miljø- og naturforvaltning er centrale elementer i at sikre bæredygtige danske udviklingsindsatser, der bidrager til at reducere fattigdom, særligt for de mest udsatte mennesker. Klimatilpasning skal samtidig stå centralt i Danmarks klimadiplomatiske indsats. Der er derfor behov for øget strategisk fokus gennem en langsigtet og realistisk ambition for, hvordan og i hvilke sektorer Danmark kan øge støtten til klimatilpasning, natur og miljø på globalt, regionalt og nationalt niveau. Den tematiske afgrænsning nedenfor underbygger dette strategiske fokus.

Tematisk afgrænsning. Klimatilpasning, natur og miljø kan adresseres i en række forskellige sektorer. Danmark vil fokusere på følgende tematiske indsatser:

- *Vandforvaltning og adgang til vand.* Adgang til rent vand er en menneskerettighed. Forbedret vandresourceforvaltning og adgang til rent drikkevand er en afgørende forudsætning for at opnå bedre livsvilkår, fødevarer sikkerhed og sundhed i en kontekst, hvor klimaet ændrer sig. Hovedprioriteten er forbedret adgang til klimasikret, rent drikkevand for husholdninger i Afrika. Desuden skal der fokus på den bredere miljøforvaltning, herunder vandresourceforvaltning inklusive på tværs af landegrænser, vand til produktion og afgrøder, sanitet, hygiejne og håndtering af spildevand.
- *Naturbaserede løsninger og biodiversitet.* Naturbaserede løsninger søger at løse udviklingsudfordringer – såsom fattigdom, fødevarer sikkerhed, zoonoser, manglende adgang til rent vand, klimaforandringer, naturkatastrofer og biodiversitetstab – ved at bevare og genoprette vigtige økosystemer. Fokus kan fx være på natur- og skovbevarelse samt genopretning af vigtige økosystemer som skove, beskyttelse af floder, våd- og kystområder, samt en mere bæredygtig fødevarerproduktion. Naturbaserede løsninger er effektive, når de er lokalt drevne og rettighedsbaserede. Oprindelige folk spiller en væsentlig rolle på dette felt. Naturbaserede løsninger er særlig relevante for den store andel af befolkningen i udviklingslandene, som er direkte afhængige af hav og floder til fiskeri og af jorden til landbrug, kvægavl og skovbrug. Foruden oftest at være den mest omkostningseffektive metode til at fremme klimatilpasning for sårbare befolkningsgrupper indeholder naturbaserede løsninger også en række *co-benefits*, fx forbedret biodiversitet, sundhed, miljø og reduktion af drivhusgasser. Naturbaserede løsninger skal tænkes ind på tværs af alle klimatilpasningsindsatser, imens biodiversitetsindsatser hovedsageligt vil fokusere på lande med særlig høj biodiversitet, dvs. Uganda, Kenya, Etiopien, Indonesien og Bangladesh.
- *Sundhed, hygiejne og sanitet.* Klimahensyn skal integreres i sundhedssystemer og sanitetsinstallationer, og bør tænkes bredere ind i indsatser inden for vandforvaltning, spildevandsrensning, kloakering, affaldshåndtering og produktion af fødevarer. Begrænset adgang til rent vand – og dermed utilstrækkelig hygiejne – kan vanskeliggøre adgangen til basale sundhedsydelser, forstærke eksisterende sundhedsudfordringer samt øge risikoen for sygdom. Sundhed indgår som sekundær prioritet for miljø- og klimatilpasningsindsatser.
- *Fødevarer systemer og klimasmart landbrug.* Landbrug og fødevarerproduktion er den primære beskæftigelse for langt størstedelen af befolkningen i udviklingslande. Klimaforandringer påvirker livsgrundlaget for såvel dem, der lever af og på landet som befolkningen i byerne, der kan rammes af fødevarer knaphed. For at sikre modstandsdygtighed, forbedre fødevarer sikkerheden og skabe beskæftigelse er der fokus på klimatilpasset landbrug, bæredygtige fødevarer systemer, forebyggelse af fødevarer tab og madspild, fremme af agro-økologiske dyrkningsmetoder samt at styrke grønne

værdikæder. Der vil blive arbejdet for, at landbrugsvarer produceres bæredygtigt, effektivt og sundhedsmæssigt forsvarligt i udviklingslandene, inklusive lokal fødevarebearbejdning. Det vil bl.a. sige uden afskovning, der udfordrer klima, miljø, biodiversitet og sociale forhold i producentlandene. Der er her væsentlig synergi med reduktionsmålsætninger.

- *Byer og fysisk planlægning.* Klimatilpasning i byer, herunder særligt forbedret og klimasikret infrastruktur til vandforsyning og sanitet samt anvendelse af grøn infrastruktur og integrerede spildevand/overfladevandsløsninger. Planlægning af arealanvendelse og kystsikring bør især fremmes gennem myndighedssamarbejdet.

5. Tilgang

Bilateralt engagement

Lande med udvidede partnerskaber. Den bilaterale indsats vil være helt central for at drive en styrket tilgang for klimatilpasning og natur- og miljøforvaltning i partnerlande. I lande med udvidede partnerskaber bør klimatilpasning indgå som primært formål i mindst et separat engagement under hvert landeprogram. Derudover skal integration af klimatilpasning, natur og miljø gennemføres på tværs af alle landeprogrammer. Ambassader vil spille en afgørende rolle for at fremme en programmatisk og transformativ tilgang, der også fremmer nationalt ejerskab, lokale løsninger og kapacitetsudvikling. Det kan tage form af støtte til nationale og lokale regeringer, og i skrøbelige kontekster også til civile og private aktører for at opbygge kapacitet inden for klimatilpasning og forbedre miljøforvaltningen.

Lande med målrettede partnerskaber. I disse lande vil der være et mere snævert engagement fokuseret på specifikke problemstillinger, som ligger i forlængelse af særlige danske interesser og kompetencer. Her kan projekter med specifikke temaer inden for klimatilpasning, miljøforvaltning eller naturbaserede løsninger være en mulighed.

Myndighedssamarbejde. Myndighedssamarbejde skal være med til at udvikle gode rammer for en grøn og bæredygtig udvikling samt konsekvente regulative rammer for natur- og miljøforvaltning, klimatilpasning og CO₂-reduktioner i udviklingslandene. Danske myndigheder har stor erfaring med udvikling af institutionelle rammer for bæredygtig ressourceforvaltning og klimatilpasning. Det kan udnyttes til at opbygge kapacitet hos relevante myndigheder i samarbejdslandene inden for miljø, bæredygtigt forbrug og produktion, cirkulær økonomi, vand, landbrug, fødevareproduktion, sundhed, fysisk planlægning og andre vigtige områder. Med myndighedssamarbejde kan Danmark understøtte partnerlandene og deres institutioner i at udarbejde og implementere ambitiøse rammer og tilpasningsplaner, som er integreret i relevante nationale og lokale udviklingsplaner. Myndighedssamarbejdet kan desuden være med til at fremme eksport af danske grønne løsninger. Samtidig skal den tekniske del af myndighedssamarbejde løftes ind i de politiske dialoger om klima- og miljøambitioner i samarbejdslandene. Der er potentiale for, at myndighedssamarbejdet kan tænke regeringsførelse mere bredt ind i form af anti-korruption og retligheder i forbindelse med klimatilpasningssamarbejde.

Multilateral støtte og partnerskaber

Globale klima- og miljøfonde. Danmark vil styrke sit engagement inden for klimatilpasning i de dedikerede multilaterale klima- og miljøfonde og -programmer (fx GCF, GEF, LDCF, UNEP og NDF). Her vil Danmark bl.a. have særligt fokus på at sikre klimatilpasningsprojekter, der gavner de mest udsatte og marginaliserede grupper i verdens mindst udviklede lande og små udviklings-østater (SIDS). Samarbejdet med multilaterale og internationale partnerorganisationer giver Danmark mulighed for at høste erfaringer i det normative og operationelle arbejde, som kan anvendes i bilaterale udviklingssamarbejder. Desuden giver det mulighed for at støtte klimatilpasning bredere geografisk, herunder i SIDS, hvor Danmark ikke selv har bilaterale repræsentationer. Danmark kan tillige med fordel bygge på den evidens og de *best practices*, som multilaterale organisationer og andre internationale partnere og netværk fremlægger om klimatilpasning. Det vil bidrage til en bedre kobling af multilaterale og bilaterale indsatser. Danmark vil indgå i et mindre antal globale/regionale initiativer, som understøtter metodeudvikling, erfaringsudveksling og teknisk støtte og mobilisering af privat finansiering af klimatilpasning, natur- og miljøindsatser.

De multilaterale udviklingsbanker. Især Den Afrikanske Udviklingsbank og Verdensbanken spiller en nøglerolle for så vidt angår i) klimatilpasningsfinansiering i de fattigste og skrøbeligste udviklingslande, herunder mobilisering af midler, og ii) integration af klimatilpasning og miljøhensyn i nationale planlægnings- og budgetprocesser og skattesystemer. Danmark vil bidrage væsentligt hertil via solide kernebidrag, aktivt bestyrelsesarbejde og støtte til tematiske tilpasnings- og miljørelevante trustfonde. Et fortsat stærkt dansk engagement i udviklingsbankerne er en forudsætning for at levere på danske prioriteter i større skala. I den forstand vil Danmark arbejde aktivt for at øge og konkretisere udviklingsbankernes grønne ambitionsniveau og løbende vurdere mulighederne for at byde ind med grønne danske spidskompetencer og løsninger.

Samarbejde med EU. Danmark skal være med til at sikre, at EU som verdens største aktør inden for udviklingsbistand lever op til sine ambitiøse mål for udviklingssamarbejdet på klima- og miljøområdet. Det skal ske gennem et aktivt dansk engagement i Bruxelles, danske missioner og ambassader. Det nye 'Instrument for naboskab, udviklingssamarbejde og internationalt samarbejde' (NDICI) rummer for 2021-2027 knap EURO 80 mia. Dets overordnede puljer og formål fremgår af NDICI-aftalen, hvor der bl.a. står, at min. 30 procent skal være til klima. Den præcise anvendelse skal besluttes i programmerings- og implementeringsfaserne. Danmark skal proaktivt påvirke fordelingen såvel som selve udrulningen af de grønne midler i programmeringsfasen, i forvaltningskomitéerne og andre relevante instanser. Det skal ske både i Bruxelles og gennem indsatser i partnerskabslandene. Der er gode muligheder for at fremme danske mærkesager inden for klima og miljø, særligt i de lande i Afrika, hvor vi har udvidede partnerskaber, men også i lande med målrettede partnerskaber. Samtidig vil der blive arbejdet for disse målsætninger i arbejdsgrupperne, hvor Danmark deltager. Endelig skal Danmark søge at indgå i Team Europe-samarbejder med EU-institutioner og andre medlemslande, hvor dette er muligt og relevant.

Samarbejde med civilsamfundsorganisationer. Udenrigsministeriet og civilsamfundet indgår i et grønt partnerskab på udviklingsområdet, som skal bidrage til at udmønte det grønne spor i den udvik-

lingspolitiske strategi. Derved skal der skabes et grønt ambitions- og kompetenceløft nationalt og internationalt. Der er tale om et ligeværdigt samarbejde om politikudvikling, kapacitetsopbygning og vidensdeling til gavn for både civilsamfund og myndigheder. Det grønne partnerskab vil give bud på innovative og bæredygtige grønne løsninger for konkrete indsatser, som bidrager til klima-, natur- og miljømål og samtidigt sikrer, at fattigdomsbekæmpelse, rettigheder, lighed og lokale behov integreres i alle miljøindsatserne. De Strategiske Partnerskabsaftaler (SPA) for 2022-2025 med danske NGO'er skærper det grønne fokus, og introducerer tematiske partnerskaber inden for klima og grønne løsninger. Desuden vil klima og grønne løsninger være et tværgående fokus for alle strategiske partnere, hvor de forventes at bidrage til styrket modstandsdygtighed og klimatilpasning til effekterne af klimaforandringer samt til at integrere klima, natur, miljø og biodiversitetshensyn i relevante programmer. Gennem Civilsamfundspuljen forvaltet af Civilsamfundet i Udvikling (CISU) kan mindre civilsamfundsorganisationer desuden tilgå midler til klimatilpasning, natur og miljø.

Synergi mellem indsatser og modaliteter

Klimatilpasning som primært formål og på tværs af indsatser. Danmark skal integrere arbejdet med at nå FN's Verdensmål og Parisaftalens målsætninger ved at sætte høje grønne ambitioner i det danske udviklingssamarbejde. Klimatilpasning og naturbaserede løsninger skal i højere grad udgøre det primære formål for udvalgte programmer i udviklingsarbejdet og samtidig integreres i design, implementering og monitorering af både multilateral støtte og bilaterale projekter/programmer på tværs af udviklingsbistanden.

Doing Development Differently. For at sikre maksimal samlet effekt skal formuleringen og implementeringen af danske indsatser fortsat fokusere løbende på mulighederne for synergi og komplementaritet. For at styrke monitorering og resultatmåling på landeniveau af bidrag kanaliseret gennem multilaterale organisationer og samtidig skabe gensidig læring mellem multi- og bilaterale indsatser vil udvalgte ambassader (fx Burkina Faso og Kenya) følge indsatserne fra udvalgte grønne internationale organisationer og fonde (fx UNEP, GCF, GEF, LDCF), samt relevante programmer i regi af Verdensbanken og Den Afrikanske Udviklingsbank. UM "Kontaktgrupper" for multilaterale partnerskaber skal være med til at sikre, at erfaringer og læring fra multilateralt støttede indsatser i relevante lande bliver delt og brugt af danske ambassader dér, og også bliver bragt videre til relevante danske NGO'er og kommercielle aktører.

Det normative spor

Klimatilpasning er et hovedtema i FN's Klimakonvention, og har været det siden konventionens vedtagelse i Rio i 1992. FN's Klimakonvention har spillet en vigtig rolle i at udvikle et rammeværk for arbejdet med både klimatilpasning og tab og skader (se herunder). De fleste af de fattigste og skrøbeligste udviklingslande har udarbejdet – eller er i gang med at udarbejde – nationale tilpasningsplaner og -strategier. Det gælder de såkaldte NAP'er, *national adaptation plans*, som anviser, hvordan de enkelte lande vil integrere klimatilpasning i deres nationale udviklingsplaner, relevante sektorplaner og i nogle tilfælde lokale planer. Ligeledes har mange af landene integreret deres tilpasningsprioriteter i nationale indmeldinger (NDC'er,

nationally determined contributions) og andre rapporter til FN's Klimakonvention. Disse dokumenter vil, hvor det er relevant, være et vigtigt udgangspunkt for Danmarks bilaterale tilpasningsstøtte. Biodiversitetskonventionen samt en række konventioner om kemikalier og affald er tilsvarende udgangspunktet for indsatser, der kombinerer natur, miljø og sundhed.

Synergi mellem humanitære, udviklings- og fredsindsatser

Migration, sikkerhed og skrøbelighed. Der er behov for et skærpet fokus på tilpasning og bæredygtig udvikling i de skrøbelige og fattigste udviklingslande. I en sådan kontekst er det nødvendigt at sammenlægge klimatilpasning med skrøbelighed og stabilisering. Klimaforandringerne og naturødelæggelser forværrer fattigdom, kønsulighed, skrøbelighed og risiko for konflikt, fx over adgang til vand/jord og fødevarer, hvilket kan medføre fordrivelse og irregulær migration. Her spiller god regeringsførelse og forvaltning af natur- og vandressourcer også en afgørende rolle, herunder vandforvaltning på tværs af landegrænser. Der skal derfor være et særligt fokus på klimatilpasning i områder præget af skrøbelighed eller konflikt med en målsætning om at finde synergi mellem klimatilpasningen og fredsopbygning, stabilisering, udviklingsarbejde og humanitære indsatser. Således kan klimatilpasning være med til generelt at understøtte udenrigspolitiske interesser om stabilitet, sikkerhed, forebyggelse af fordrivelse og af irregulær migration. Målttede og integrerede indsatser inden for klima og sikkerhed vil blive prioriteret. Der lægges vægt på aktiviteter, som har til formål at løse udfordringer med både klima og konflikt fx gennem Sahel Climate Change, Conflict, Forced Displacement, and Irregular Migration Programme (Sahel CCDMP).

Tab og skader. Klimatilpasning hænger nøje sammen med tab og skader. Tab og skader omfatter de virkninger af klimaforandringerne, som er så alvorlige, at det ikke – eller kun meget vanskeligt – lader sig gøre at tilpasse sig til dem. Klimaskabte tab og skader hører ind under den humanitære dagsorden. Danmark har i mange år været engageret i dette, også uden at referere direkte til begrebet tab og skader. Siden Parisaftalen er der kommet øget fokus på tab og skader. Udviklingslandene har dog kritiseret, at der har været alt for lidt konkret handling. Det kom tydeligt frem på COP26 i Glasgow, hvor udviklingslandene pressede på for selvstændige indsatser og øget opmærksomhed inden for tab og skader og emnet vil udgøre et væsentlig dagsordenspunkt på COP27 i Egypten. Mange udviklingslande forbinder tab og skader med erstatningsansvar og kompensation, hvorfor emnet er tabubelagt. Danmark er indstillet på at bygge bro til udviklingslandene om tab og skader ved at invitere til dialog og ved at engagere sig i konkrete indsatser. Det vil ske via tre spor. For det første vil Danmark reducere risikoen for tab og skader som et integreret element i fremtidige klimatilpasningsindsatser. For det andet vil Danmark sætte øget fokus på tab og skader i humanitære indsatser. For det tredje vil Danmark iværksætte selvstændige projekter inden for tab og skader. I samtlige spor vil der indgå samarbejde med danske NGO'er og multilaterale organisationer.

Konteksten definerer indsatsen

Programmatisk tilgang til klimatilpasning. Med de tilgængelige ressourcer er en programmatisk, langsigtet tilgang en forudsætning for at skabe transformative forandringer for klimatilpasning. Det er afgørende at indgå i partnerskaber og alliancer med andre donorer, civilsamfundsorganisationer, den private sektor og vidensinstitutioner på lokalt, nationalt og regionalt niveau for at opnå en fælles forståelse for den politisk-økonomiske kontekst og sikre indsatsernes merværdi. Danmarks strategiske landerammer underbygger en programmatisk tilgang, som blandt andet har til formål at bringe flere forskellige støtteinstrumenter og modaliteter i spil. Det udnytter Danmarks komparative fordele og skaber synergi.

Nationalt ejerskab. Det er centralt, at klimatilpasningsindsatser og projekter inden for natur og miljø passer ind i nationale prioriteter beskrevet i NAP'er, NDC'er og andre nationale og regionale klimatilpasningsplaner. Udarbejdelse af NAP'er fremgår af Klimakonventionen og er anerkendt af Parisaftalen. Processen har til formål at opbygge modstandsdygtigheden og integrere klimahensyn i politikker og programmer. NAP'er har fokus på en lendedrevet, køns sensitiv, involverende og gennemsigtig proces. Der findes tydelig evidens for, at nationalt ejerskab højner effektiviteten af tilpasningsindsatser. I meget skrøbelige stater mangler nationale klimatilpasningsplaner imidlertid ofte ejerskab, er utilstrækkelige i kvalitet, er forældede eller findes overhovedet ikke. Her vil samarbejde med private aktører og civilsamfundsorganisationer være nødvendigt for at opnå resultater. Danmark vil støtte udvikling og implementering af NDC'er og NAP'er, herunder via udviklingsbankerne og med særlig opmærksomhed på de lande, der stadig ikke har formuleret sådanne.

Lokal-baseret klimatilpasning. Klimatilpasning er altid kontekstspecifik, da både geografiske, sociale og økonomiske forhold spiller ind. Lokal-baseret klimatilpasning er derfor vigtig både for at skabe ejerskab og for at sikre, at sårbare befolkningsgrupper og samfund får adgang til klimatilpasning, samt at løsninger tager højde for den lokale geografiske kontekst og udnytter eksisterende lokal viden om klimaet og den tilpasning, der allerede gradvist har fundet sted. Lokal-baseret klimatilpasning fokuserer ligeledes på at styrke kapaciteten inden for bl.a. naturressourceforvaltning hos lokale samfund, oprindelige folk, institutioner og befolkningsgrupper, herunder unge. Disse grupper skal også involveres i beslutningsprocessen, hvilket understøtter bæredygtighed af tiltagene.

Doing Development Differently. I overensstemmelse med principperne bag *Doing Development Differently* vil konteksten definere måden, Danmark implementerer på. Som udgangspunkt vil Danmark samarbejde direkte med nationale/lokale regeringer og myndigheder, når der er nationalt ejerskab, og når progressive kræfter kan støttes. Det nuværende vandprogram i Burkina Faso er et eksempel på langsigtet kapacitetsstøtte til nationale vandmyndigheder. I særligt politisk udfordrede lande eller hvor klimatilpasningsdagsordenen styres af særinteresser, vil det være nødvendigt at arbejde med ikke-statslige aktører, f.eks. klimaaktivister og civilsamfundsorganisationer, eller med finansiering og kapacitetsudviklingsstøtte til små og mellemstore virksomheder, der arbejder med klimatilpasning.

Tværgående hensyn

Grønning. Formålet med UM's grønningprojekt er at fremme integration af klima, natur og miljø i udviklingsbistanden og bidrage til den generelle grønning af Danmarks udenrigspolitik, så dansk udvik-

lingsbistand opnår mere bæredygtige resultater og understøtter Parisaftalen og FN's Verdensmål. Grøningsprojektet vil bl.a. være med til at sikre, en mere effektiv udviklingsbistand der fører til mere bæredygtige resultater med fokus på de befolkningsgrupper, der er mest sårbare over for klimaforandringer. Det skal også sikre, at Danmark årligt leverer 30 procent grøn bistand, som lever op til OECD-DAC-standarder og internationale konventioner, så den kan indberettes som sådan. I de multilaterale udviklingsbanker pågår en grønning af investeringspolitikker og en strømning med Parisaftalen. Danmark arbejder allerede i dag aktivt for at trække udviklingsbankerne i en grønnere retning med henblik på at sikre, at investeringsstrømme rettes mod bl.a. klimatilpasning, vedvarende energi og naturbaserede løsninger.

Naturbaserede løsninger. Indsatser for naturbaserede løsninger vil blive implementeret ud fra IUCN's globale standard og med fokus på at beskytte, genoprette og bæredygtigt forvalte økosystemer og arealer med høj naturværdi og biodiversitet. Der skal udbygges viden om økosystemers værdi for udvikling, klima og biodiversitet, og der skal udvikles et solidt resultatrammeverk for at måle effekten af disse indsatser. Det skal blandt andet ske ved at kortlægge og analysere det nuværende danske udviklingsengagement vedrørende naturbaserede løsninger samt operationelle erfaringer fra UNEP, IUCN og relevante SPA-partnere (fx WWF, CARE, FKN) og det grønne partnerskab med civilsamfundet med henblik på at etablere optioner og pipeline for nye indsatser og udvikle konkrete kriterier og retningslinjer for identifikation, godkendelse og monitorering.

Demokrati, rettigheder og god regeringsførelse. Den rettighedsbaserede tilgang samt demokrati og god regeringsførelse er fundamentet for vores klimatilpasningsindsatser. Hovedprincipperne er transparens, ansvarlighed, ikke-diskrimination og folkelig deltagelse. Det kunne f.eks. være transparens og anti-korruptionsmekanismer i forhold til store klimatilpassede infrastrukturprojekter eller etiske standarder i grønne udbud. Derudover kan man styrke rettigheder og deltagelse ved at styrke lokale borgeres (inkl. oprindelige folks) stemme i forhold til forvaltning af naturressourcer. Børn er desuden specielt udsatte og sårbare over for klimakrisen og miljøkrisen, og skal tænkes ind på tværs af indsatser. Det er ligeledes nødvendigt at anerkende, at klimaforandringer og naturødelæggelser ofte rammer kvinder og piger ekstra hårdt, fordi de bærer den største del af arbejdsbyrden med at hente vand, skaffe energi og producere fødevarer. Klimaforandringerne og deres afledte konsekvenser illustrerer både eksisterende uligheder mellem kønnene, og forstærker magtstrukturer og praksisser, som forhindrer fremgang mod ligestilling i tråd med klimaforandringens generelle rolle som multiplikator for strukturelle uligheder. Ligestilling og kønsproblematikker skal indtænkes i indsatser vedrørende klimatilpasning og miljøforvaltning. Kvinders og pigers rolle i planlægning og implementering af indsatser vedrørende klimatilpasning og naturforvaltning er afgørende for at skabe bæredygtige resultater. Samtidig kan målrettede aktiviteter, der tager fat på kønsproblematikker og fremmer ligestilling prioriteres som en del af indsatserne. Indsatserne bør være *gender responsive*, dvs. ikke bare stille kønnene lige i eget regi, men også arbejde aktivt for at mindske uligheden mellem kønnene generelt.

Beskæftigelse og den grønne omstilling. Klimatilpasning indeholder et væsentligt potentiale for at skabe grønne jobs til unge i en række sektorer. Det omfatter brug af ny teknologi og digitalisering, fx til klima-smart fødevarerproduktion. I den grønne energiomstilling og i øget adgang til ren energi er der

ligeledes store muligheder for *co-benefits*, såsom forbedret sundhed, fødevarer, vand, jobskabelse, iværksætterier og indkomstgenerering, opkvalificering af relevante kompetencer, uddannelse og kvinders og pigers rettigheder. Det vil derfor være vigtigt at se på, hvordan tilpasningsindsatser kan bidrage til en mere bæredygtig og inklusiv grøn omstilling med fokus på jobskabelse og opkvalificering af kompetencer.

Fattigdomsorientering

Fattigdom, ulighed og sult forstærkes af klimaforandringer, skrøbelighed og konflikt. De mange hundrede millioner fattige mennesker, der allerede nu – og fremover i stigende grad – rammes af klimaforandringer og naturødelæggelser vil have mindre modstandsdygtighed og sværere ved at bevare deres levebrød end velhavende mennesker. Derfor er det et grundlæggende princip, at dansk udviklingssamarbejde skal bekæmpe fattigdom og ulighed og fremme demokrati, bæredygtig udvikling, ligestilling, fred og stabilitet med særligt fokus på skrøbelige lande og regioner. Biodiversitetskrisen, klimakrisen og fattigdom er for tæt forbundne til, at de kan adresseres hver for sig. Danmark vil derfor være fattigdomsorienterede både i den programmatiske og diplomatiske tilgang bl.a. gennem geografisk og tematisk fokusering, i valg af målgrupper samt i forbindelse med klimaforhandlinger, hvor der vil søges alliancer med de fattigste og mest udsatte udviklingslande. Danmark bruger en rettighedsbaseret tilgang for at sikre, at sårbare grupper – herunder oprindelige folk – bliver konsulteret, og at rettigheder i klimaindsatser ikke krænkes. Vi vil gøre brug af *safeguards*, såsom do-no-harm-/do-good-princippet, så dansk-støttede klimaindsatser hverken direkte eller indirekte skader fattige og sårbare grupper, men snarere kommer dem specifikt til gavn.

Konkrete partnerskaber

Partnerskaber og eksportfremme. Danske myndigheder, forsyningsselskaber, civilsamfundsorganisationer, virksomheder, fonde, videns- og forskningsinstitutioner har stærke kompetencer inden for klimatilpasning. Derfor er det vigtigt, at danske løsninger vedrørende klimatilpasning og særligt inden for vand, miljø og fødevarer bredes endnu mere ud i verden: Det kan eksempelvis ske igennem nye eksportfremmeindsatser, Danida Sustainable Infrastructure Finance (DSIF), Partnering for Green Growth and the Global Goals 2030 (P4G) og klimaudviklingspartnerskaber. De mulige partnere omfatter myndigheder på landeniveau, hvor erhvervslivet i samarbejde med andre aktører kan bidrage med grønne og bæredygtige løsninger til udviklingslandene. Dette rummer også grønne danske eksportmuligheder, særligt i transitionsøkonomier. Det kan også foregå gennem trilaterale partnerskaber, fx mellem UM, dansk privatsektor og civilsamfund, eller mellem UM, dansk privatsektor og multilaterale aktører, såsom det engagement, der planlægges på pilotbasis i Burkina Faso for at forbedre adgangen til vand for husholdninger og landbrug i samarbejde med World Food Programme og Poul Due Jensens Fond.

Private investeringer. Det er en stor udfordring at mobilisere privat finansiering til klimatilpasning, herunder til naturbaserede løsninger, vandadgang og fødevarerproduktion. Danmark vil arbejde for at mobilisere finansiering til klimatilpasning og miljø – i tillæg til udviklingsbistanden – fra private investorer og pensionskasser. Det skal bl.a. ske igennem IFU og de multilaterale udviklingsbanker og ved at bringe offentlig-private partnerskaber eller garantier i spil. For så vidt angår udviklingsbankerne, vil Danmark

arbejde aktivt for, at disse i stigende grad udvikler porteføljer med investeringsmodne (*bankable*) projekter, hvor risiko, afkast og effekt passer bedre til de profiler, der især efterspørges af institutionelle investorer som pensions- og forsikringsselskaber.

Den private sektor er en afgørende forandringsagent for at realisere mere bæredygtig produktion. Den kan tilvejebringe flere af de nødvendige investeringer, hvilket også fremhæves i FN's Agenda for Sustainable Development. Hvis dette potentiale skal realiseres, er det dog afgørende, at den lokale private sektor inddrages i klimatilpasning, så løsningerne bliver implementeret med størst mulig effekt. Danmark vil derfor arbejde for, at den private sektor inddrages i dialogen med myndighederne og direkte som partner i implementering, hvor det er relevant. Det gælder om at inddrage den private sektor i at producere mere bæredygtigt og samtidig støtte dens integration i globale værdikæder. Tilgangen er i tråd med den danske tradition for inddragelse af berørte interessenter, og skal ske både i myndighedssamarbejde, gennem multilaterale programmer og via de relevante deltagere i UM's strategiske partnerskabsaftaler for 2022-2025.

Danske styrkepositioner. Danmark besidder en række styrkepositioner inden for klimatilpasning, herunder bæredygtig forvaltning af vandressourcer (planlægning og kortlægning af vandressourcer, indvinding, spildevandshåndtering, vandforsyning og -forvaltning), fysisk planlægning, kystbeskyttelse, klima- og vejrinformation, fødevarerproduktion og lokal forarbejdning af fødevarer, miljø, cirkulær økonomi, energieffektive bygninger, affaldshåndtering, sundhedsmæssigt forsvarlig fødevarerproduktion, sundhed/sanitet. Danmark har også via sine humanitære kriseindsatser, både multilateralt og via danske civilsamfundsorganisationer, viden om innovationer og *best practices* ifm. oversvømmelser, tørke samt ift. opbygning af modstandsdygtighed i skrøbelige kontekster. Danmark har ligeledes en lang tradition for at støtte rettigheder, demokrati og god regeringsførelse. Det er et godt udgangspunkt for at styrke disse aspekter i klimatilpasningsindsatser.

Læring og den adaptive tilgang til programmering

For at bidrage til evidens og viden om klimatilpasning er det nødvendigt at deltage i relevante netværk og fora (fx OECD, UNEP og internationale koalitioner om klimatilpasning, biodiversitet og grønne fødevarer-systemer) samt styrke forskning på konkrete områder inden for klimatilpasning, natur og miljø. Her spiller den konsultative gruppe for international landbrugsforskning (CGIAR) en væsentlig rolle i kraft af sin forskning i fødevarer, landbrug og økosystemer, herunder klimasmart landbrug. Det planlægges et øget dansk engagement med CGIAR. I 2022 vil ansøgningsrunden vedr. forskningsprojekter under Det Forskningsfaglige Udvalg (FFU) specifikt omfatte klimatilpasning, herunder inden for landbrug, fødevarer, vand, biodiversitet og naturbaserede løsninger. Læring om klimatilpasning fra evalueringsstudier – bl.a. om naturbaserede løsninger til klimatilpasning og studier relateret til vandsektoren – vil blive fulgt op og anvendt i programmeringen.

En adaptiv programmering inden for klimatilpasning, natur og miljø vil være nødvendig, særligt i skrøbelige lande med betydelig bilateral udviklingsbistand og især i krydsfeltet mellem udviklings- og humanitære indsatser. Opsamling af læring fra disse indsatser og pilotprojekter kræver et stærkere fokus på monitorering. Derfor vil ressourcer blive afsat hertil i de forskellige indsatser.

Tilgangen til den institutionelle kapacitetsudvikling af partnere og interessefremme

Kapacitetsopbygning af partnere vil ske dels indirekte ved at bidrage til andre internationale partnere, der implementerer aktiviteter inden for klimatilpasning, natur og miljø, dels direkte gennem forskellige instrumenter, inkl. Fellowship-centret, i forbindelse med de bilaterale landeindsatser og i myndighedssamarbejdet, hvor danske myndigheder direkte bidrager til opbygning af nationale partners kapacitet. Disse partnerskaber vil ligeledes generere viden tilbage til Danmark. Komplementaritet til andre aktørers aktiviteter på dette område vil blive undersøgt. En specifik indsats for opbygning af kapacitet hos klimaforhandlere fra LDC- og SIDS-lande vil desuden blive støttet. Sekunderinger hos centrale partnere som GCF, GEF, LDCF, IUCN og UNEP vil i stigende grad blive prioriteret, ikke mindst for at indhente læring fra disse centrale partnere og for at fremme danske prioriteter i fonde og programmer, der modtager stigende udviklingsmidler fra dansk side.

Note: Flere danskstøttede aktiviteter i Etiopien, Burkina Faso og Mali er pt. sat i bero grundet den politiske krise i landene

